

Social Work & Education

©SW&E. 2022

УДК 364.07:352.075

DOI: 10.25128/2520-6230.22.1.6

Дар'я Палатна,
аспірантка кафедри соціальної
реабілітації та соціальної
педагогіки, Київський
національний університет імені
Тараса Шевченка, вул.
Володимирська, 60, Київ, Україна,
01033;
darya.palatna@gmail.com
socr.socp@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0591-4090>

Палатна, Д. (2022). Розвиток соціальної сфери у сучасних територіальних громадах. *Social Work and Education*, Vol. 9, No. 1, pp. 75-88.
DOI: 10.25128/2520-6230.22.1.6.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У СУЧАСНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Анотація. Стаття представляє результати дослідження розвитку соціальних послуг у територіальних громадах в Україні в умовах децентралізації. На основі аналізу літератури виокремлено суперечності та виклики, що виникають в процесі децентралізації соціальних послуг. Емпірична частина дослідження передбачала опитування представників та представниць територіальних громад із шести областей України, а також опитування експертів та експерток проектів з мобілізації громад. Загалом у період від серпня 2021 року до лютого 2022 року було проведено 21 напівструктуроване інтерв'ю.

Стаття описує особливості розвитку соціальних послуг в громадах в умовах децентралізації з позицій самих громад, а саме: адресність та способи організації соціальних послуг в громадах; наявні механізми оцінки ефективності соціальних послуг у громадах; чинники розвитку соціальних послуг у територіальних громадах. Дослідження показало, що в територіальних громадах соціальні послуги організовані шляхом створення територіальних центрів надання соціальних послуг, а головними отримувачами послуг виступають сім'ї, що опинились у складних життєвих обставинах, люди похилого віку та люди з інвалідністю. Відповідно до отриманих даних, механізмами оцінки ефективності соціальних послуг у громадах виступають: збір статистичних даних щодо ситуації в громаді; опитування отримувачів послуг; незалежний моніторинг ефективності соціальних послуг. Дослідження довело наявність чинників розвитку соціальних послуг у територіальних громадах, які можуть забезпечити ефективність децентралізації соціальних послуг. Виокремлено наступні чинники: ефективність оцінки потреб населення; рівень взаємодії «місцева влада – населення – громадський сектор»; готовність до співпраці та залучення зовнішніх ресурсів.

Проведені інтерв'ю також дали змогу визначити внутрішні та зовнішні фактори, що допомагають та заважають розвитку соціальних послуг в територіальних громадах, тобто провести SWOT-аналіз.

Ключові слова: децентралізація; соціальна сфера; соціальні послуги в громаді; оцінка потреб; ефективність надання соціальних послуг.

Статус статті:

Отримано: квітень 10, 2022

1-ше рецензування: квітень 18, 2022

Прийнято: квітень 30, 2022

Вступ

Реформа децентралізації, що реалізується в Україні з 2014 року, передбачає зокрема й децентралізацію соціальних послуг. Важливо зазначити, що на початку реформи, не було напрацьовано єдиної моделі соціальних послуг, яку б держава реалізовувала на рівні громад. Міністерство соціальної політики України (2017; 2018) пропонувало декілька моделей соціальних послуг, що носили рекомендаційний характер, а місцева влада, в свою чергу, мала приймати власні рішення щодо розвитку системи соціальних послуг та формування власних підходів (Кияниця, Мельничук та Петушкова, 2017).

У 2019 році Закон України «Про соціальні послуги» встановив рівні відповідальності та повноваження місцевої влади. Кожна громада зобов'язана надавати сімнадцять базових соціальних послуг: догляд вдома, денний догляд; підтримане проживання; соціальна адаптація; соціальна інтеграція та реінтеграція; надання притулку; екстрене (кризове) втручання; консультування; соціальний супровід; представництво інтересів; посередництво (медіація); соціальна профілактика; натуральна допомога; фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, порушення зору; переклад жестовою мовою; догляд та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних; супровід під час інклюзивного навчання; інформування. Закон визначив структурні елементи системи соціальних послуг та її учасників, етапи визначення потреб, планування, організації та фінансування соціальних послуг (Верховна Рада України, 2019).

Питання надання соціальних послуг на рівні громади досліджували такі українські науковці, як Н. Горішна (Horishna, 2019), С. Обушний та І. Яковенко (2019), Г. Слозанська (2018), Т. Семигіна (2007), які звертали увагу на організаційні та фінансові аспекти надання послуг, діяльність соціальних працівників у територіальних громадах та на необхідність підготовки таких працівників до роботи з громадами, адже така робота потребує специфічних компетентностей.

Процес децентралізації (передання частини повноважень, зокрема, й щодо надання соціальних послуг на рівень громади) відповідає загальним фаховим тенденціям розвитку соціальної роботи (Payne, 1995; Pastor Seller, 2015). Однак, за твердженням Т. Семигіної (2021), в Україні наявні й негативні аспекти цього процесу, як-от скорочення і так нечисленних соціальних закладів, певна депрофесіоналізація і поширення неформального догляду. При цьому, на думку дослідниці, надзвичайно актуальними залишаються оцінка потреб та моніторинг якості соціальних послуг на рівні громади. Неоднозначність процесу децентралізації і виклики, які вона зумовлює, актуалізує потребу в додатковому вивченні децентралізації соціальних послуг і соціальної сфери громад,

передовсім, з позицій самих громад, від яких очікують належного впровадження соціальних гарантій і стандартів надання соціальних послуг.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні особливостей розвитку соціальних послуг в громадах в умовах децентралізації з позицій самих громад. Дослідження спрямоване на визначення: адресності та способів організації соціальних послуг в громадах; наявних механізмів оцінки ефективності соціальних послуг у громадах; чинників розвитку соціальних послуг у територіальних громадах.

Методологія дослідження

В основу дизайну дослідження покладено концепцію «подвійної структуризації» П. Бурдьє (2003), яка спирається на ідею, що соціальна реальність структурована, з одного боку, соціальними відносинами, об'єктивованими в розподілі різних ресурсів матеріального та нематеріального характеру, а, з іншого боку, – уявленнями людей стосовно цих відносин та навколишнього світу. Соціальні відносини, інтеріоризуючись під час практичної діяльності, перетворюються на схеми відтворювання практик, які в свою чергу обумовлюють екстеріоризацію об'єктивних структур, які їх утворили, через відтворюваність соціальних практик агентами (Бурдьє, 1998). Саме з огляду на цю концепцію важливо розуміти, як населення громад та практики, які впроваджують проекти в громадах, розуміють реальність надання соціальних послуг на місцевому рівні. Такий підхід сповна відповідає сучасним критичним парадигмам дослідження у соціальній роботі, орієнтованим на те, щоб почути голос тих, на кого спрямована та чи інша соціальна діяльність (Семигіна, 2020).

Дослідження особливостей розвитку соціальних послуг у громадах було проведено у два етапи: (1) опитування представників та представниць громад; (2) опитування експертів та експерток з мобілізації громад. У рамках першого етапу дослідження (серпень-вересень 2021) було проведено 15 інтерв'ю із трьома групами представників громад: представники місцевої влади, надавачі соціальних послуг та представники громадських організацій (по п'ять представників кожної із трьох групи). Інтерв'ю були проведені у восьми громадах з шести областей України (Херсонська, Тернопільська, Івано-Франківська, Запорізька, Житомирська, Харківська), що об'єднались в умовах реформи децентралізації. На другому етапі дослідження (січень-лютий 2022 року) було проведено шість інтерв'ю із експертами та експертками тих проектів, діяльність яких спрямовувалась на мобілізацію громад, зокрема на підтримку розвитку соціальних послуг у громадах, та поширювалась на охоплені першим етапом громади.

На обох етапах дослідження збір даних здійснювався за допомогою напівструктурованих інтерв'ю, які мали наступні тематичні блоки: (1) соціальні

послуги; (2) мобілізація; (3) особисте ставлення. Ця стаття має на меті опис результатів опитування згідно першого тематичного блоку. Тематичний блок “Соціальні послуги”, включав у себе п’ять підблоків, а учасникам інтерв’ю було запропоновано дати відповідь на такі запитання: наявність та спрямованість соціальних послуг («Для кого та які соціальні послуги розвинуті в громадах? Опишіть, як організовані перераховані послуги.»); ефективність (Чи вважаєте Ви ці послуги ефективними? Чому? Яким чином оцінюється ефективність соціальних послуг?); історія виникнення (Розкажіть, будь ласка, історію створення цих послуг? Як вони виникли? Які фактори вплинули на виникнення/розвиток соціальних послуг? Чому?); зона розвитку (Які ще соціальні послуги потрібно створити найближчим часом у громаді? Чому?); механізми взаємодії (Яким чином взаємодіє влада-населення-громадський сектор для створення/розвитку соціальних послуг? Чи відомі Вам спільні проекти з владою/населенням?).

Для глибинного вивчення особливостей розвитку соціальних послуг в громадах в умовах децентралізації з позицій самих громад було використано якісні методи аналізу. Отримані дані було проаналізовано окремо, відповідно до кожної групи респондентів, та виділено відповіді, що повторювались, та різницю між ними.

Основні результати дослідження

Наявність та спрямованість соціальних послуг. Більшість громад надає близько 10-13 послуг із 17 базових соціальних послуг. Найбільш популярними та затребуваними є денний догляд; натуральна допомога; консультування (інформування) та соціальна адаптація. Частіше за все відсутні наступні послуги – переклад жестової мови; підтримане проживання; соціальне таксі (фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, порушення зору); догляд та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних та супровід під час інклюзивного навчання. Частина громад забезпечує деякі з відсутніх послуг через співпрацю із сусідніми громадами або завдяки благодійним фондам.

Основними отримувачами соціальних послуг є сім’ї у складних життєвих обставинах (далі – СЖО) та діти з таких сімей; люди похилого віку та особи з інвалідністю. В деяких громадах також працюють із молодими та/або самотніми мамами; жінками та дітьми, що страждають від насильства.

Переважною більшістю громад потреби громади визначаються за формальними ознаками – кількість самотніх людей похилого віку; кількість осіб із інвалідністю; кількість сімей, що знаходяться у СЖО. Деякі громади говорили, що мають «дорожні карти території»; деякі отримують інформацію про певні категорії населення, що потребують надання соціальних послуг, з банків даних та

державних реєстрів; деякі орієнтуються на заяви та звернення у ЦНАПи та до міської влади.

Менша частина громад дізнається про потреби громади напряму від громади, обходячи все населення, запитуючи у людей про їхні потреби та оцінюючи стан житла, здоров'я, сімейних стосунків тощо. Такий підхід до визначення потреб громади реалізують більш розвинені громади, що мають довший шлях розвитку та більш мобілізовану громаду. Важливими характеристиками при такому підході є довіра до представників міської влади, відкритість населення громади. Ось як цей процес оцінки потреб описує представниця надавачів соціальних послуг однієї з громад:

«Кожного року Міністерство нам надсилає інформацію, що ми маємо провести потребу в наданні послуг. Це є щорічно, ми проводимо в першому кварталі. Фахівці їздять по селах за старостами, опитують. Є категорія, яку староста нам описує як «ці могли б потребувати». Ми їдемо на дім, спілкуємося, визначаємо всі нюанси, чи людина підлягає чи не підлягає обслуговуванню, і при бажанні людини ми оформлюємо необхідний пакет документів та оформлюємо цю потребу. І протягом року ці люди можуть звернутися чи в міську раду, чи в департамент соціальної політики, чи особисто до нас, чи хтось із сусідів, чи хтось із родичів, чи ті ж самі соціальні працівники ходять і знають до одної бабусі, і знають, що іншій потрібно допомогти – то ми, безпосередньо напряму, зразу реагуємо на таке звернення, виходимо на дім і з'ясовуємо всі деталі. Для того, щоб людина не залишилася з проблемою, яка в неї виникла.»

Найбільш ефектним видається комплексний підхід – облік громади за формальними ознаками потреб у соціальних послугах, і суб'єктивна оцінка населення та влади ситуації в громаді. Згідно із результатами дослідження є громади, які застосовують саме такий підхід, ось як це описує одна з експертток:

«У громаді діє моніторинг соціальної ситуації, що дозволяє співставити дані про послуги, надані за певний період, і дані про зміни в соціальній ситуації клієнтів соціальної роботи. Таким чином можна судити про результативність послуг (видно зв'язок між наданням послуг і змінами, поліпшенням ситуації сімей і дітей як загалом, за сумарним індексом благополуччя, так і за окремими маркерами соціальної ситуації). Але крім цього інструменту там є звичайні процедури ведення випадку та висновку по його закриттю, узагальнення цих даних, наради, робота з населенням.»

Ефективність соціальних послуг. Не всі з опитаних громад бачать необхідність проводити незалежну оцінку ефективності наданих соціальних послуг, а орієнтуються на стандарти наданих послуг та зворотній зв'язок від клієнтів. Учасники опитування, які проводять оцінку ефективності послуг, говорять про складнощі із визначенням ефективності наданих соціальних послуг, оскільки інструменти, що використовуються для оцінки ефективності часто є

формальними, недостатньо продуманими або такими, що надають некоректну оцінку. Наприклад учасники інтерв'ю говорили про опитування клієнтів щодо ефективності роботи соціальних працівників, а не ефективності наданих послуг; опитування лише тих, хто отримав послуги, а не громаду в цілому; опитування людей щодо їх потреб без інформування щодо можливостей задоволення цих потреб.

Тільки частина опитаних громад має усталені регулярні оцінювання ефективності наданих послуг, забезпечені декількома способами – суб'єктивна оцінка мешканців громади (опитування як клієнтів, що отримали послуги, так і інших членів громади), об'єктивна оцінка за статистичними даними (кількість сімей у СЖО, кількість вилучених із сім'ї дітей і т.д.) та зовнішня незалежна оцінка. Ось як це описує представник місцевої влади однієї із опитаних громад:

«У нас створена робоча група по проведенню моніторингу та зовнішнього оцінювання якості надання соціальних послуг. У нас є робоча група з експертами. У нас є педагогічний університет, який має кафедру соціальної роботи та при педагогічному університеті ми запросили спеціаліста. Ми склали графік і в кожному населеному пункті вибрали послугу, щодо якої ми будемо здійснювати моніторинг, і після цього отримуємо аналіз. Після цього робоча група буде працювати по рекомендації для покращення якості надання соціальних послуг тих, яких ми будемо здійснювати моніторинг. Це вперше буде здійснюватися такий моніторинг, відповідно до чинного законодавства тому, що в нас, на сьогоднішній день, уже є спеціаліст із соціальної роботи, і ми залучаємо його. У цьому році ми плануємо зі своєю робочою групою, а на наступний рік ми плануємо задіяти незалежного експерта, який буде проводити моніторинг для більш об'єктивного аналізу надання соціальних послуг».

Проведені у рамках дослідження інтерв'ю підтверджують необхідність у розробці інструментів оцінювання ефективності наданих соціальних послуг, навчання фахівців та у програмі інформування представників громад про необхідність оцінювання. Ось як про це говорить одна з опитаних експерток:

«Єдиного стандарту, на жаль, немає... Оцінювати по якісним параметрам важко у зв'язку з відсутністю людського ресурсу, підготовки спеціалістів, відсутністю розуміння критеріїв оцінки».

Історія виникнення. Більшість громад мають схожу історію виникнення соціальних послуг: до початку процесу децентралізації такі послуги надавали населенню представники району, частіше за все очікувати ці послуги потрібно було довго, не завжди вони надавались якісно, також бували складнощі зі поданням заявок на послуги та оформленням необхідних документів. Інколи частина послуг надавалась у населеному пункті, на місці, фахівцями. В деяких громадах до початку процесу децентралізації були започатковані (державою, меценатами чи благодійними фондами) реабілітаційні центри, тренінгові

площадки, які наразі входять до об'єднаних центрів надання соціальних послуг громад.

Після початку процесу децентралізації громади пройшли складний шлях об'єднання, переформатування або створення територіальних центрів надання соціальних послуг. У більшості громад на момент проведення дослідження функціонував об'єднаний центр, що надає різні види соціальних послуг. У частині громад соціальні працівники є в кожному населеному пункті громади, навіть якщо центр знаходиться лише в одному населеному пункті. Також у частині громад були наявні місцеві відділення Центрів надання адміністративних послуг (далі – ЦНАПів), де працюють соціальні адміністратори, що відповідають за консультування населення та допомогу у оформленні соціальних послуг. Наявність ЦНАПів дозволяє населенню громади не виїжджати зі свого місця проживання для оформлення документів та подання заявок на отримання соціальних послуг.

Більшість громад відзначає важливу роль локальних громадських організацій та міжнародних проектів у розвитку соціальних послуг. Зазвичай роль громадського сектору полягає у інформуванні та навчанні місцевої влади та фахівців, а також в ініціюванні та організації локальних проектів на рівні громади. Ось як про це розповідає один із опитаних представників громадського сектору:

«Історія створення соціальних послуг - це ініціювала наша громадська організація... один з наших зараз основних напрямків - це попередити вилучення дитини з родини, особливо, якщо в дитини є біологічні батьки. І тому зараз ми впроваджуємо в себе такий проєкт "Підтримка родин у складних життєвих обставинах". І він такий, усебічний. Тому що, крім того, що є такі Центри, є ще спеціальні волонтери проєкту, які працюють із батьками... Це люди, які волонтери, усе ж таки, але вони проходять у нас спеціальне навчання. Це навчання проходить спільно з центром соціальних служб службою в справах дітей і навіть з поліцією, де вони отримують навички соціальної роботи. Ми зрозуміли, що сьогодні, у період децентралізації дуже важливо, щоб ця робота була системною. А саме, щоб громади місцеві взяли відповідальність і могли дійсно виконати цю роботу по соціалізації. І ми почали шукати пілотні громади. Ми знайшли три такі пілотні громади, і ми запропонували саме депутатам, головам громади, пройти такий пілот для того, щоб у себе налагодити послуги».

Напрямами подальшого розвитку соціальних послуг у громадах респонденти називали створення реабілітаційних центрів, тимчасового житла, кризових кімнат, навчальних та тренінгових центрів. Основна проблема для розвитку цих напрямків, на думку представників громад, полягає у відсутності підходящих приміщень та коштів на створення цих ініціатив.

Децентралізація соціальних послуг, з одного боку, вважається обов'язковою складовою реформи децентралізації, а з іншого – її успішність залежить від ресурсів громади, включаючи зацікавленість місцевої влади, попередній позитивний досвід реалізації соціальних послуг та наявність активних громадських ініціатив.

Механізми взаємодії. Більшість опитаних визначили ефективну взаємодію «влада – населення – громадський сектор» як важливу складову розвитку соціальних послуг в територіальній громаді. Проте лише частина опитаних змогла назвати конкретні приклади такої взаємодії. Велика частина респондентів, особливо з боку громадського сектору говорять про низький рівень такої взаємодії. Ось як про це говорить одна з експерток:

«Іноді [«влада – населення – громадський сектор» - прим. авт.] не взаємодіє ніяк. Громадський сектор намагається показати кращі моделі соціальних послуг, в надії отримати підтримку від державних органів. Та державні органи часто не розуміють важливості соціального сектору і розвитку соціальних послуг. Немає розуміння довгосторожних наслідків відсутності соціальних послуг для населення. Саме населення пасивне, не вимагає від державних органів створення послуг, в яких є потреба, не розуміє механізмів впливу на державні органи».

Більшість респондентів казали про не дуже активну участь населення у справах громади, проте у найбільш розвинених громадах відмічали досить активну участь населення у справах громади. На думку опитаних, основними інструментами залучення населення є: офіційний веб-сайт та соціальні мережі громади, опитування членів громади, громадські слухання, петиції та звернення, а також спільні проекти та заходи для населення та місцевої влади. Проте ці інструменти не є ефективними через низьку поінформованість та низький рівень мотивації населення. Всі опитані громади вважають своїм пріоритетом залучення населення до більш активної участі у житті та прийнятті важливих рішень щодо громади.

Обговорення результатів

Дані, отримані під час проведення дослідження, дають змогу охарактеризувати сильні та слабкі, проблемні моменти при наданні соціальних послуг у громадах, окреслити ризики та можливості розвитку, тобто провести SWOT-аналіз. З огляду на те, що дослідження відбувалось в період пандемії та в умовах військової загрози ці фактори враховані при аналізі, як зовнішні виклики, що потенційно можуть на надання соціальних послуг на рівні територіальних громад. Аналітичні результати представлені в табл. 1.

Таблиця 1: SWOT-аналіз надання соціальних послуг у громадах

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> ● Створення або об'єднання багатопрофільних центрів надання соціальних послуг ● Ефективна точкова та адресна допомога ● Позитивні результати профілактичної роботи з населенням ● Залучення різних груп населення до співпраці та допомоги у наданні соціальних послуг 	<ul style="list-style-type: none"> ● Недостача коштів та матеріально-технічного забезпечення ● Недостача спеціалістів для роботи (соціальних робітників, психологів) ● Непоінформованість населення щодо можливостей отримання соціальних послуг ● Відсутність інструментів виміру ефективності проробленої роботи та збору фідбеку ● Відсутність інструментів мобілізації громади – активізації та більшого залучення населення
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> ● Реформа децентралізації, як можливість (законодавство, децентралізація влади та ресурсів) ● Використання наявної інфраструктури соціальних закладів ● Навчання та участь у місцевих, національних та партнерських програмах ● Залучення населення до розвитку соціальних послуг 	<ul style="list-style-type: none"> ● Недосконалість законодавчого регулювання системи соціальних послуг ● Недосконалість фінансової децентралізації ● Пандемія COVID-19 ● Загроза військової агресії

Ці результати до певної міри співпадають з результатами інших досліджень, проведених українськими науковцями (Боброва та Ломоносова, 2020; Гасанбекова, 2019; Обушний та Яковенко, 2019; Semigina, 2020). Водночас у нашому дослідженні визначено взаємодію «місцева влада – населення – громадський сектор» як важливий фактор розвитку соціальних послуг, що проходить наскрізною темою в усіх підблоках інтерв'ю. Виявлені дані розкривають уявлення кожного із суб'єктів цієї взаємодії на процес розвитку соціальних послуг в територіальних громадах.

Проведене дослідження дало змогу виявити відмінності у сприйнятті соціальних послуг різними групами респондентів. Представники міської влади не дуже добре знають, які соціальні послуги надає громада, і також рідко знають

специфіку оцінки потреб населення та вимірювання ефективності наданих послуг. Чим ближчі представники влади до населення громади, тим краще вони орієнтуються у ситуації надання соціальної допомоги. Отже, особистісна зацікавленість та активна залученість представників влади забезпечує покращення рівня наданих послуг

Надавачі соціальних послуг переважно дуже добре орієнтуються у послугах, що надаються у їх громадах, і зосереджені на наданні цих послуг. Вони краще орієнтуються в оцінці ефективності послуг, які надаються, проте способи оцінки не завжди можна вважати об'єктивними.

Представники громадських організацій та експерти найліпше розуміються на потребах населення. Представники громадських організацій зорієнтовані переважно на ситуативне вирішення потреб та проблем – залучення донорських коштів, подання запитів до місцевої ради, експерти – на системні зміни – навчання громади, надавачів соціальних послуг, представників влади.

Ці відмінності засвідчують потребу у поглибленні співпраці між різними стейкхолдерами соціальної сфери у територіальних громадах.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Децентралізація соціальних послуг – складний та неоднозначний процес, який хоча й регулюється законодавством України та може вважатись успішним у деяких громадах, проте потребує практичних інструментів свого впровадження. У розвитку системи соціальних послуг на рівні територіальних громад вирішальну роль відіграють представники місцевої влади, надавачі соціальних послуг, громадські організації та експерти, і відповідно постає питання налагодження співпраці між ними.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що адресність соціальних послуг відповідає спроможності громади оцінювати потреби свого населення. Зазвичай, громади орієнтуються на потреби сімей з дітьми, людей похилого віку та людей з інвалідністю, а також на загальну законодавчу рамку у вигляді переліку базових соціальних послуг. Головними способами організації, на думку респондентів, можна вважати створення територіальних центрів надання соціальних послуг у громаді, а також залучення донорських коштів або партнерських громад. Наявні механізми оцінки ефективності соціальних послуг у громадах включають в себе: збір статистичних даних щодо ситуації в громаді; опитування отримувачів послуг; незалежний моніторинг ефективності соціальних послуг. Проведене дослідження визначає такі чинники розвитку соціальних послуг у територіальних громадах: ефективність оцінки потреб населення; рівень взаємодії «місцева влада – населення – громадський сектор»; готовність до співпраці та залучення зовнішніх ресурсів.

Подальшого вивчення потребують процеси оцінки потреб населення та визначення ефективності надання соціальних послуг, а також їх взаємопов'язаність. Окрім того, вивчення залучення місцевого населення до розвитку соціальних послуг, а також механізми взаємодії місцевої влади із населенням та громадським сектором можуть надати необхідну інформацію для успішної реалізації децентралізації соціальних послуг.

Література

Боброва, А., Ломоносова, Н. (2020). *Коронавірус і соціальний захист: між реформою і кризою*. Доступно з: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-i-sotsialnyi-zakhyst-mizh-reformoiu-i-kryzoiu/>

Бурдьє, П. (1998). Структура, габитус, практика. *Журнал соціології та соціальної антропології*, 1 (2): 60-70.

Бурдьє, П. (2003). *Практичний глузд*; пер з франц. Київ: Укр. Центр духов. культури.

Верховна Рада України (2019). Про соціальні послуги: Закон України. Доступно з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

Гасанбекова, Ю. (2019). *Модель інтегрованих соціальних послуг для українських громад: Біловодська ОТГ, Луганська область*. Доступно з: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/571/Bilovodsk.pdf>

Кияниця, З. П., Мельничук, Л. М., Петушкова, Л. А. (2017). *Оцінка існуючих моделей та практик соціальної роботи та соціальних послуг на рівні громади*. Доступно з: <http://www.p4ec.org.ua/upload/education/library/1512630861.pdf>

Міністерство соціальної політики України (2017). Про деякі питання діяльності об'єднаної територіальної громади щодо надання послуг з соціальної підтримки населення: Наказ від 21.06 2017 № 1030.

Міністерство соціальної політики України (2018). Про деякі питання діяльності об'єднаної територіальної громади щодо соціальної підтримки населення та захисту прав дітей: Наказ від 15.06 2018 № 890. Доступно з: <https://www.msp.gov.ua/files/890.pdf>

Обушний, С. М., Яковенко, І. В. (2019). Удосконалення системи фінансування соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*, (1 (3)), 37–45. <https://doi.org/10.32750/2019-0103>

Семигіна, Т. (2021). Соціальні послуги на рівні громади: розвиток чи занепад соціальної сфери? *Current issues of science, prospects and challenges: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 1), December 17, 2021. Sydney, Australia: European Scientific Platform*, 62-64.

Семигіна, Т. (2007). Організація надання соціальних послуг на рівні громади як загальна тенденція розвитку соціальної роботи. *Соціальна політика, соціальна робота й охорона здоров'я: як Україні досягти європейського рівня якості послуг?: Збірка тез конференції*. Київ: Сфера, 2007, 35-39.

Семигіна, Т. В. (2020). Чи завжди цифри мають значення: Огляд парадигм дослідження у соціальній роботі. *Path of science*, 6 (7): 3001-3011.

Слозанська, Г. І. (2018). *Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи*. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка.

Horishna, N. (2019). The nature and peculiarities of integrated social services implementation in Ukraine. *Social Work and Education*, 6(2): 133-143.

Pastor Seller, E. (2015). Social Work and local community development in the 21st century. *Arbor*, 191 (771): a208. doi: <http://dx.doi.org/10.3989/arbor.2015.771n1010>

Payne, M. (1995). *Social Work and Community Care*. Hampshire: Macmillan International Higher Education.

Semigina, T. (2020). Local self-government transformations in Ukraine and reforms of social services: expectations and challenges. *Path of Science*, 6 (1): 1001-1006. DOI: [10.22178/pos.54-1](https://doi.org/10.22178/pos.54-1)

DEVELOPMENT OF THE SOCIAL SPHERE IN MODERN TERRITORIAL COMMUNITIES

Daria Palatna, PhD student, Department of Social Rehabilitation and Social Pedagogy Taras Shevchenko National University of Kyiv, 60 Volodymyrska str., Kyiv, Ukraine, 01033; socr.socp@gmail.com, darya.palatna@gmail.com

Abstract. *The article presents the results of the study of social services development in territorial communities in Ukraine in the context of decentralization. Based on the analysis of the literature, the contradictions and challenges that arise in the process of decentralization of social services are highlighted. The empirical part of the study included a survey of representatives of local communities from six regions of Ukraine, as well as a survey of experts from community mobilization projects. In total, 21 semi-structured interviews were conducted between August 2021 and February 2022.*

The article describes the features of social services development in communities in the context of decentralization from the standpoint of the communities themselves, namely: targeting and ways of organizing social services in communities; existing mechanisms for evaluating the effectiveness of social services in communities; factors of development of social services in territorial communities. Research has shown that social services in local communities are organized through the creation of territorial centers for social services, and the main recipients of services are families in difficult circumstances, the elderly and people with disabilities. According to the obtained data, the mechanisms for assessing the effectiveness of social services in communities are: collection of statistical data on the situation in the community; survey of service recipients; independent monitoring of the effectiveness of social services. The study proved the presence of factors in the development of social services in local communities, which can ensure the effectiveness of decentralization of social services. The following factors are highlighted: the effectiveness of assessing the needs of the population; level of interaction "local government - population - public sector"; willingness to cooperate and attract external resources.

The interviews also provided an opportunity to identify internal and external factors that help and hinder the development of social services in local communities, ie to conduct SWOT analysis.

Key words: *decentralization; social sphere; social services in the community; needs assessment; efficiency of social services provision.*

References

- Bobrova, A., Lomonosova, N. (2020). Coronavirus and social protection: between reform and crisis. Retrieved from: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-i-sotsialnyi-zakhyst-mizh-reformoiu-i-kryzoiu/> [in Ukrainian].

Burde, P. (1998). Structure, habit, practice. *Journal of Sociology and Social Anthropology*, 1 (2): 60-70 [in Russian].

Burdie, P. (2003). Practical sense. Kyiv: Ukr. Center of ghosts of culture [in Ukrainian].

The Verkhovna Rada of Ukraine (2019). About social services: Law of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> [in Ukrainian].

Hasanbekova, Yu. (2019). Model of integrated social services for Ukrainian communities: Belovodsk territorial community, Luhansk region. Retrieved from: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/571/Bilovodsk.pdf> [in Ukrainian].

Kyianytsia, Z. P., Melnychuk, L. M., Pietushkova, L. A. (2017). Evaluation of existing models and practices of social work and social services at the community level. Retrieved from: <http://www.p4ec.org.ua/upload/education/library/1512630861.pdf> [in Ukrainian].

Ministry of Social Policy of Ukraine (2017). On some issues of the activities of the united territorial community for the provision of social support services: Order of 21.06.2017 № 1030.

Ministry of Social Policy of Ukraine (2018). On some issues of the activities of the united territorial community on social support and protection of children's rights: Order of 15.06 2018 № 890. Retrieved from: <https://www.msp.gov.ua/files/890.pdf> [in Ukrainian].

Obushnyi, S. M., Yakovenko, I. V. (2019). Improving the system of financing social services in the united territorial communities. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*, (1 (3)), 37–45. Retrieved from: <https://doi.org/10.32750/2019-0103> [in Ukrainian].

Semyhina, T. (2021). Social services at the community level: the development or decline of the social sphere? *Current issues of science, prospects and challenges: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference* (Vol. 1), December 17, 2021. Sydney, Australia: European Scientific Platform, 62-64 [in Ukrainian].

Semyhina, T. (2007). Organization of social services at the community level as a general trend in the development of social work. *Social policy, social work and health care: how can Ukraine achieve the European level of service quality?*: Collection of conference abstracts. Kyiv:Sfera, 2007, 35-39 [in Ukrainian].

Semyhina, T.V. (2020). Do numbers always matter: An overview of research paradigms in social work. *Path of science*, 6 (7): 3001-3011 [in Ukrainian].

Slozanska, H. I. (2018). Social work in the territorial community: theory, models and methods. Ternopil: TNPU imeni V. Hnatiuka.

Horishna, N. (2019). The nature and peculiarities of integrated social services implementation in Ukraine. *Social Work and Education*, 6(2): 133-143

Pastor Seller, E. (2015). Social Work and local community development in the 21st century. *Arbor*, 191 (771): a208. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.3989/arbor.2015.771n1010>

Payne, M. (1995). *Social Work and Community Care*. Hampshire: Macmillan International Higher Education.

Semigina T. (2020). Local self-government transformations in Ukraine and reforms of social services: expectations and challenges. *Path of Science*, 6 (1): 1001-1006. Retrieved from: [10.22178/pos.54-1](https://doi.org/10.22178/pos.54-1)

Article history:

Received: April 10, 2022

1st Revision: April 18, 2022

Accepted: April 30, 2022